

TALLINNA POLÜTEHNILINE INSTITUUT

Tööstuse juhtimise ja planeerimise kateeder

NSV LIIDU JA VÄLISRIIKIDE RAHVAMAJANDUSE

AJALUGU

(Metoodiline juhend)

Tallinn 1969

ТАЛЛИНСКИЙ ПОЛИТЕХНИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ
Кафедра планирования и руководства
промышленностью

ИСТОРИЯ НАРОДНОГО ХОЗЯЙСТВА СССР И
ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН

(Методическое руководство)

На эстонском языке

Toimetaja Ü. Pihlak

Trükkimisele antud 18. XII 1969. Paber 60x84/16
Trükipg. 1,5. Tingpg. 1,4. Tiraaž 700. Tell. 476
TPI rotaprint, Tallinn, Pikk jalg 14. Tasuta.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
RAAMATUKOGU

I. ÕPPETÖÖ KORRALDUSEST

Antud õppeaine koosneb kahest osast: sotsialistlike maade rahvamajanduse ajaloo ja kapitalistlike riikide rahvamajanduse ajaloo kursusest. Kursuse omandamiseks on ette nähtud 1 semester. Eksam toimub kogu õppekursuse ulatuses talvisel sessioonil.

Vastavalt õppeplaanile tuleb kaugüliõpilastel esitada hiljemalt üks kuu enne sessiooni algust kontrolltöö NSV Liidu rahvamajanduse ajaloost.

II. METOODILISI NÕUANDEID KAPITALISTLIKE RIIKIDE RAHVAMAJANDUSE AJALOO KURSUSE ÕPPIMISEKS

Rahvamajanduse ajaloo kursusele kuulub tähtis koht majandusala spetsialistide ettevalmistamise süsteemis. Rahvamajanduse ajaloo kursus laiendab tulevase ökonomisti teaduslikku silmaringi, varustab teda konkreetsete teadmistega sotsiaal-majandusliku arengu valdkonnast, võimaldab üliõpilasel sügavamalt tungida sotsiaal-majanduslike nähtuste olemusse, mis lõppkokkuvõttes määravad ära ühiskonna arenemissuuna. Rahvamajanduse ajaloo kursus aitab üliõpilasel sügavamalt tundma õppida poliitökonoomiat, konkreetse ökonoomika distsipliini ja omandada õiget, marksistlik-leninlikku maailmavaadet.

Kapitalistlike riikide rahvamajanduse ajaloo kursuse tundmaõppimine aitab sügavamalt aru saada ühiskonna arengu objektiivsetest majanduslikest seadustest ja iga maa majanduse iseärasustest, orienteeruda majanduslikes tingimustes ja seadustes, mille toimel revolutsioonid, sotsiaal-majanduslike formatsioonide vaheldumine, arengu progress osutuvad paratamatuteks.

Käesolev kursus võimaldab seega sügavalt lahti mõtestada Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu ja sotsialistliku maailmasüsteemi tekke, arenemise ja tugevnemise maailma-ajaloolist tähtsust, aitab tõhusalt kaasa üliõpilaste kasvatusele patriotismi ja internatsionalismi vaimus.

2 osast:

- 1) majanduslik areng kapitalismieelse tootmisviisi ajastul;
- 2) majanduslik areng kapitalistliku tootmisviisi perioodil.

A. Majanduslik areng kapitalismieelse

tootmisviisi ajastul

Majanduse areng mainitud ajastul läbis 3 põhietappi - ürgkogukondliku, orjandusliku ja feodalismi etapi.

1. Majanduse areng ürgkogukondliku korra ajal.

Selle teema käsitlemisel piirdutagu lühikese, kuid põhjaliku iseloomustuse andmisega selle ajajärgu majanduse arengu põhijoonte kohta, selgitades eelkõige järgmisi küsimusi: Millisel tasemel olid ürgkogukondlikus ühiskonnas tootlikud jõud? Milline iseloom oli tootmissuhetel? Millised olid selle korra lagunemise põhjused ja kuidas see põhiliselt toimus?

2. Majanduse areng orjandusliku korra ajal.

Õppides tundma selle korra tootmisviisi arenemise põhi-jooni ja iseärasusi vanades Idamaades ja antiikmaailmas, tuleb erilist tähelepanu osutada Egiptuse, Kreeka ja Rooma majanduse arengule: Egiptus on meile klassikaliseks näiteks ürgkogukondlikult korralt orjanduslikule korrale ülemineku kohta, Kreeka - orjandusliku korra arenemise ja languse kohta, Rooma aga näitab orjandusliku suurmajandi teket ja õitsengut, orjandusliku tootmisviisi kriisi ja hukkumist, majanduslike tingimuste kujunemist üleminekuks feodalismile.

Vajalikku tähelepanu tuleb pöörata kodanliku historioograafia reaktsiooniliste teooriate kriitikale.

3. Majanduslik areng feodalismi ajal.

Selle tootmisviisi arengu seaduspärasuse ja iseärasuste tundmaõppimine nõuab juhendumist V.I.Lenini feodalismi kohta antud iseloomustusest, samuti feodaalse majanduse arengu jälgimist Lääne-Euroopa tähtsamates maades varajase feodalismi (VI - X saj.), arenenud feodalismi (XI - XV saj.) ja

feodalismi lagunemise ning kapitalismi tekke (XV - XVII saj.) vastavatel etappidel. Feodalismi arengu I etapiga tutvutagu Frangi riigi majandusliku arengu ajaloo najal. Arenenud feodalismi kohta annab põhjaliku ja tervikliku ülevaate Prantsusmaa, Inglismaa ja Saksamaa majanduse arenemise ajalugu XI - XV saj. Sel perioodil oli suure tähtsusega linna-areng, mis ühelt poolt väljendas feodalismi arenemise edasiviivat iseloomu, kuid teiselt poolt kapitalistlike suhete laadi kandjana pani aluse feodalismi nõrgenemisele ja lagunemisele. Feodalismi lagunemise ja kapitalismi tekke perioodiga tuleb tutvuda Madalmaade ja Inglismaa XVI - XVII saj. majandusliku arengu kohta käiva materjali põhjal. Nimetatud maades toimusid ju kapitali esialgne akumulatsioon ja kodanlikud revolutsioonid varem kui teistes maades. Eriti tähtis on suurte geograafiliste avastuste, nende majanduslike eeltingimuste ja tagajärgede tundmaõppimine, mis etendasid kapitalismi kujunemises kiirendavat osa.

B. Majanduslik areng kapitalismi

tootmisviisi perioodil

Kapitalistlike riikide rahvamajanduse ajalugu koosneb 3 osast.

1. Majanduslik areng monopolismieelse kapitalismi ajal.

2. Majanduslik areng imperialismi tekke ja kujunemise perioodil.

3. Majanduslik areng kapitalismi üldkriisi perioodil.

1. Majanduslik areng monopolismieelse kapitalismi

perioodil

Analüüsida ning iseloomustada monopolismieelse kapitalismi vastuolulise arenemise seaduspärasusi ja iseärasusi K.Marxi õpetuse alusel.

Hoolikalt tuleb tundma õppida Hollandi, Inglismaa, Prantsusmaa, Saksamaa ja Ameerika Ühendriikide majanduslikku arengut nimetatud ajajärgul. Erilist tähelepanu osutatagu Inglismaa majanduse arenemisele, kus teistest maadest varem toimunud tööstuslik pööre asendas kapitalismi manufaktuuri-

perioodi mehhaniseeritud suurtööstusega, kindlustas seal kapitalismi lõplikult, muutis ta "maailmatöökojaks" ja suuri- maks koloniaalimpeeriumiks. Suure tähelepanuga tuleb suhtuda ka prantsuse kodanliku revolutsiooni sotsiaal-majandus-likesse tagajärgedesse nii Prantsusmaale endale kui ka kogu Euroopale. Selle ajastu kodanlikud revolutsioonid Madal- maades, Inglismaal, USA-s ja Prantsusmaal purustasid feo- daalsed tõkked, löid uued tootmissuhted, mis ajutiselt vas- tates tootlike jõudude tolleaegsele tasemele, löid viimas- tele laiad arenemise võimalused. Suure tähtsusega on ühis- konna arenemisele XIX saj. 40.-50. aastad, mil kapitalismile omased vastuolud ja pahed hakkasid juba eredamalt ilmsiks tulema ja kujunesid vajalikud ajaloolised eeldused marksismi tekkimiseks. USA majandusliku arenemise ajaloo läbitöötamisel tuleb vaatluse alla võtta eriti niisugused nähtused (iseseisvussõda, territoriaalne ekspansioon, kodusõda, kapi- talismi areng põllumajanduses ameerikalikku teed mööda jm.), mis suurel määral soodustasid kapitalismi kindlustamist, ma- janduse arenemise hoogustamist Ameerika Ühendriikides, kuid millega ühtlasi kaasnesid kapitalismile omaste vastu- olude teravnemine ja töörahva vaesestumine.

2. Majanduslik areng imperialismi tekke ja kujunemise perioodil

Kapitalistlike riikide majanduse ajalugu antud perioo- dil tuleb käsitleda imperialismi leninliku teooria valguses. Konkreetse majanduslik-ajaloolise materjali najal tuleb näi- data, selgitada ja iseloomustada imperialismi tekke eeldusi, põhitudunuseid, iseloomujoonte konkreetseid avaldusvorme eri maades. Imperialistlike riikide rahvamajanduse ajaloo ma- terjali läbitöötamisel on tähtsaks nõudeks oskus tähel- dada eri maade tootlike jõudude dünaamikat ja majanduse are- nemise iseärasusi ning fikseerida sellega kaasnenud antago- nistlike vastuolude teravnemist eri maades, kapitalistlike riikide vahel ja kapitalistlike riikide ning koloniaal- maade rahvaste vahel.

Ühtlasi osutatagu tähelepanu sotsialismile üleminekuks vajalikele materiaalsetele ja poliitilistele eeldustele, mis

tollal olid juba küpsenud kapitalistlikus maailmas. XX saj. algul oli kapitalistlik süsteem tervikuna küps sotsialistlikuks revolutsiooniks, kuid selleks vajalike tingimuste küpsemise aste ja tempo polnud erinevates maades ühesugused. Seepärast võitis sotsialistlik revolutsioon algul vaid tsaari-Venemaal, mis tollal kujutas endast vastuolude sõlmepunkti, rahvusvahelise revolutsioonilise liikumise keskust, kõige nõrgemat lüli imperialismi ahelas. Suurt tähelepanu tuleb osutada imperialistlikus maailmas kehtiva ebaühtlase arenemise seaduse toimel tekkinud muudatustele majanduslike ja poliitiliste jõudude vahekorras imperialistlike riikide vahel, vastuolude teravnemisele riikide vahel ja Esimese maailmasõja vallapäästmisele.

3. Majanduslik areng kapitalismi üldkriisi perioodil

Uusima aja imperialistlike riikide rahvamajanduse ajalugu tuleb õppida NLKP XXII kongressil vastuvõetud programmi ja kommunistlike ning töölisparteide rahvusvaheliste nõupidamiste dokumentide valguses. Kapitalismi üldkriis, mis algas Esimese maailmasõja tõttu ja Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena, läbis kolme etappi. Sellele vastavalt tuleb periodiseerida kapitalistlike maade majandusliku arenemise ajalugu sõjajärgsel perioodil. Peamiste kapitalistlike riikide majanduse ajaloo põhjalik tundmaõppimine nõuab nende maade majandusliku arenemise iseärasuste silmaspidamist, eriti aga nende imperialistlike riikide majandusele iseloomulike ühisjoonte nähtavaletoomist, mis iseloomustavad kapitalismi üldkriisi ja selle etappide üksikuid tunnuseid (ebaühtlane arenemine, ebastabiilsuse suurenemine, vastuolude teravnemine, majanduse roiskumise tendentsi tugevnemine jt.). Vajalikku tähelepanu tuleb osutada ka kapitalistlikus maailmas asetleidnud muudatustele tootlike jõudude arengus, majanduse struktuuris, mis on seotud revolutsiooniga teaduse ja tehnika alal. Need saavutused teenivad aga suurmonopoliste, mistõttu tootlike jõudude areng jääb tunduvalt maha neist võimalustest, mida teadus ja tehnika pakuvad. Ei tohi ka unustada teaduslik-tehnilise revolutsiooni pidurdavat ja hä-

vitavat mõju rahvamajandusele kapitalistliku tootmisviisi tingimustes. Samal ajal ei tähenda majanduse roiskumise üldise tendentsi tugevnemine täielikku seisakut ega tee võimatuks majanduse kasvu üksikutel perioodidel kapitalistliku maailma eri maades.

Kapitalistlike riikide käesoleva ajajärgu majandusajaloolise materjali läbitöötamisel tuleb hoolikalt jälgida neid uusi nähtusi ja protsesse kapitalimaailmas, mille arenemine on imperialismi kaasaegsel etapil uut hoogu võtnud ja millele on suurt mõju avaldanud sotsialismi võimsuse kasv, koloniaalsüsteemi kokkuvarisemine ja töölisliikumise hoo- gustumine. Nendeks uuteks nähtusteks on eelkõige riiklik- monopolistlik kapitalism, majanduslik integratsioon kõigi nende avaldumisevormidega, kapitali teatavad majanduslikud järeleandmised töörahvale. Need protsessid, mille abiga monopolistid tahavad rikastuda, kapitalistlikku korda päästa ja rahvusvahelisi revolutsioonilisi jõude nõrgestada, osutu- vad paratamatult jõuetuks ühiskonna arengu üldise ten- dentsi ees progressi, sotsialismi suunas. Need uued näh- tused kapitalimaailmas ei kõrvalda ega leevenda kapitalismi põhivastuolusid ja sellest tulenevaid vastuolusid ning pa- hesid, vaid vastupidi, kapitalismile omased vastuolud said ja saavad veelgi suurema teravuse, ja sotsialismile ülemi- nekuks vajalike eelduste küpsemine tõuseb üha kõrgemale ta- semele. Imperialistlike suurriikide majanduse ajaloo õppi- misel tuleb tähelepanu keskpunkti asetada Ameerika Ühend- riigid, kes on maailma kõige suuremad ekspluateerijad ja maailma kapitalismi „päästjad“ ning kes on muutunud rahvusva- heliseks sandarmiks ja kus ilmneb kõige intensiivsemalt ka- pitalismi roiskumine.

Noorte arenevate riikide majandus

Kursuse selles osas õpitagu põhjalikult tundma mõnede Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika maade majanduslikku are- nemist, nende sotsiaal-majandusliku progressi teel saavuta- tud suurepäraseid edusamme ja esinenud ning esinevaid rasku- si (India, Birma, Ühinenud Araabia Vabariik, Mehhiko). Siin-

juures osutatagu erilist tähelepanu nimetatud riikides majanduse arengu käesolevale etapile.

Reas noortes arenevates riikides asetleidnud ajalooliste revolutsiooniliste sotsiaal-majanduslike ümberkujunduste õigeks hindamiseks ja nende riikide mittekapitalistlikus arengus ilmnenuid uute tendentside mõistmiseks tuleb õppijail süvendada ja laiendada oma teadmisi 1) rahvusliku vabadusliikumise ajaloo ja selle mõjust imperialismile, kolonialismile ja rõhutatud rahvastele endile; 2) rahvusliku vabadusliikumise seosest ülemaailmse revolutsiooniprotsessiga (sotsialismi maailmasüsteem ja rahvusvahelise töölisliikumise mõju), 3) rahvusliku vabadusliikumise aktuaalsetest probleemidest selle arenemise käesoleval etapil. Seepärast osutatagu kursuse selle osa läbitöötamisel suurt tähelepanu küsimustele, mis puudutavad rahvusliku vabadusliikumise imperialismivastast olemust, arenemisetappe, osatähtsust imperialismivastasel rindel, noorte riikide ees seisvaid põhiülesandeid ja nende lahendamise teed käesoleval etapil, arenevate riikide kaht majanduslikku arenemisteed, neokolonialismi, rahvusliku vabadusliikumise käesoleva etapi aktuaalseid, keerukaid probleeme.

III. METOODILISI NÕUANDEID NSV LIIDU RAHVAMAJANDUSE AJALOO KURSUSE ÕPPIMISEKS

NSV Liidu rahvamajanduse ajaloo kursuse sisuks on majandusliku arenemise ajalugu neis konkreetsetes vormides, milles ta on kulgenud meie suurel kodumaal alates ürgkogukondlikust korrast kuni tänapäevani, kommunismi laiahaardelise ehitamise perioodini, milles nõukogude rahvas ehitab edukalt kommunismi materiaal-tehnilist baasi.

NSV Liidu rahvamajanduse ajalugu näitab NSV Liidu rahvaste majandusliku arenemise spetsiifilisi jooni ja samal ajal materiaalsete tootmisviiside asendumisi, mis rajanevad ühiskonna sotsiaal-majandusliku arenemise üldistel seaduspärasustel.

Mainitud kursus tõestab konkreetse materjali alusel marksistlik-leninliku õpetuse õigsust, näitab, kuidas tea-

dusliku kommunismi ehitamise teooria ja Kommunistliku Partei programmid teoks saavad. NSV Liidu rahvamajanduse ajaloo kursuse põhjalik läbitöötamine aitab tulevasel majandusteadlasel sügavalt tunnetada Suure Sotsialistliku Oktoobrerevolutsiooni maailma-ajaloolist tähtsust, veenduda meie maal lõplikult võitnud sotsialismi ehitamise leninliku programmi õigsuses, sotsialistliku ühiskondliku korra üleolekus kapitalistlikust ühiskonnast, kommunismi ehitamise programmi reaalses teostatavuses. Selle kursuse kindel ja sügavomandamine eeldab marksismi-leninismi klassikute vastavate teoste ja NLKP kongresside materjalide ning NLKP Keskkomitee vastavate otsuste hoolikat läbitöötamist.

1. Majanduslik areng kapitalismieelsel perioodil

NSV Liidu rahvamajanduse ajaloo kursuse esimene osa hõlmab ajavahemikku, mille kestel NSV Liidu territooriumil järgnesid üksteisele kolm tootmisviiside tüüpi - ürgkogukondlik, orjanduslik ja feodaalne, kusjuures feodaalkorra rüpes tekkis kapitalistlike suhete laad. Seejuures peetagu silmas, et idaslaavlaste juures arenesid orjanduse elemendid nõrgalt ja idaslaavlased siirdusid ürgkogukondlikult korralt vahetult feodalismi. Orjanduslik kord eksisteeris vaid üksikutes meie maa osades (Taga-Kaukaasias ja Kesk-Aasias).

Ajavahemikul VI - IX saj. e.m.a. toimus idaslaavlastel ürgkogukondliku korra lagunemise ja klassiühiskonnale ülemineku protsess, mille tulemusena kujunes järk-järgult Vana-Vene riik, mis oma õitsengu ajal etendas Euroopa feodalismi ajaloos silmapaistvat osa (K.Marx nimetas teda "Rjuurikute impeeriumiks" ja kõrvutas Karl Suure impeeriumiga). Vana-Vene riik oli varafeodaalne riik, kus feodaliseerimise protsess arenes rea asjaolude tõttu Lääne-Euroopa üksikute maadega võrreldes aeglaselt. Järk-järgult võitu saavutanud feodaalsed suhted olid selles riigis progressiivse tähtsusega tootlike jõudude arenemisele. Kuid see riik ei kestnud kaua. XII saj. keskpaiku ta lagunes üksikuteks iseseisvateks feodaalseteks vürstiriikideks. Idaslaavlased astusid feodaalse killustatuse perioodi, mis kestis kuni XV saj. keskpaigani. Mainitud perioodi käsitlemisel tuleb endale

luua konkreetne pilt ühiskonnafeodaliseerimise protsessi olemusest, käigust ja vormidest, tootlike jõudude tasemest ja selgitada Vana-Vene riigi lagunemise sotsiaal-majanduslikke põhjusi. Feodaalse killustatuse perioodil süvenesid feodaalsed suhted, millega aga kaasnes feodaalsõdade hoogustumine üksikute vürstiriikide vahel. Feodaalsõjad nõrgestasid Venemaad ja juhtisid slaavlaste tähelepanu kõrvale neid ähvardavast välisohust. XIII saj. teisel veerandil algas mongoli-tatari ike, mis kestis ligi 250 aastat ja oli slaavlastele suureks õnnetuseks. Mongoli-tatari ike tekitas majandusele hiiglaslikku kahju, paisates teda kaheksa aasta võrra tagasi. Kuid seisma panna tootlike jõudude arenemist mongoli-tatari ike ei suutnud. Feodaalsete suhete süvenemine lõi eeldused tootlike jõudude edasisele arenemisele ja feodaalse killustatuse järkjärgulisele likvideerimisele. Sel perioodil kandus maa majanduslik ja poliitiline keskus Kirde-Venemaale, Okaa ja Volga vahelisele alale, kus kerkis esile Moskva vürstiriik, kes muutus XIV - XV saj. Vene alade taasühendamise teljeks, tatari ikke purustamise eest peetud võitluse lipukandjaks ja tsentraliseeritud riigi rajajaks. Selle perioodi õppimisel selgitatagu järgmisi küsimusi: Millised olid feodaalse killustatuse likvideerimiseks vajalikud eeldused? Millised olid Moskva vürstiriigi esilekerkimise majanduslikud ja poliitilised põhjused? Kuidas siduda tootmissuhete süvenemist tootlike jõudude edasise arenemisega? Mis oli feodaalse maavalduse teenismõisa vormi arenemise põhjuseks?

Venemaa majanduse areng viis XVII saj. ülevenemaalise turu kujunemisele ja manufaktuurse tööstuse rajamisele. Seoses nende suursündmustega Moskva riigi sotsiaal-majanduslikus elus tuleb õppijal välja selgitada, millised olid nende nähtuste tekke eeldused ja milles seisnes nende tähtsus, millised olid manufaktuurse tööstuse tekke ja arenemise teed. XVIII saj. majandusliku arengu õppimisel tuleb pöörata tähelepanu kapitalistlike suhete kujunemisele ja arenemisele feodaal-pärisorjusliku süsteemi raames tootlike jõudude edasise arenemise alusel. Kapitalistlike suhete edasine kujunemine avaldus kaubalis-rahaliste suhete laienemises, kapita-

listliku manufaktuurse tööstuse arenemises, talurahva kihistumises.

Ühiskondliku tööjaotuse kasv, rajoonide majanduslik spetsialiseerumine ja talurahva kihistumine olid kaubalis- rahaliste suhete laienemise aluseks, mis omakorda tugevdas kapitali akumulatsiooni ja kodanluse kujunemise protsessi, kiirendas naturaalmajanduse laostumist ja kapitalistlike su- hete kujunemist.

Tootlike jõudude arengus etendasid kiirendavat osa Pee- ter I reformid.

Kuid tootlike jõudude edasise kasvu ja kapitalistlike suhete edasise arenemise mõjul algas samal ajal feodaalse majandussüsteemi lagunemine, mis kasvas XIX saj. I poolel feodaalse korra kriisiks. Kriisi süvenemine ja 60-ndate aastate lõpul riigis tekkinud revolutsiooniline situat- sioon sundisid tsaari likvideerima pärisorjuslikku korda. Venemaa astus kapitalistliku arengu teele.

Selle maa majandusliku arengu perioodiga tutvumisel tu- leb õppijail hästi orienteeruda järgmistes küsimustes: Mis oli feodaalkorra kriisi majanduslikuks aluseks ja millised olid selle avalduse vormid põllunduses ning tööstuses? Mis- sugused olid pärisorjuse kaotamise tingimused? Milline ise- loom oli talurahvareformil? Milles seisneb tema tähtsus?

2. Majanduslik areng kapitalismi perioodil

Kapitalistliku perioodi tundmaõppimisel on suur tähtsus eriti seetõttu, et sel perioodil tekkisid Suure Sotsialist-liku Oktoobrirevolutsiooni majanduslikud ja poliitilised eeldused, toimus töölisklassi ja Kommunistliku Partei kju- nemine ja arenemine. Selle perioodi majandusliku arenemise küsimusi tuleb vaadelda lahutamatus seoses NSV Liidu rahvas- te poliitilise ajaloo sündmustega ja NLKP ajalooa, kes tea- duslikult ja oskuslikult kasutas tsaari-Venemaa sotsiaal-ma- jandusliku arenemise seaduspärasusi ja iseärasusi revolut- sioonilise võitluse strateegia ning taktika väljatöötamiseks ja elluviimiseks.

Kursuse see osa jaguneb kaheks:

- 1) tööstuslik kapitalism ja
- 2) monopolistlik kapitalism - imperialism.

1. Tööstusliku kapitalismi perioodi õppimise põhiallikaks on V.I.Lenini teos "Kapitalismi arenemine Venemaal".

Selle perioodi majanduse ajaloo õppimisel peetagu silmas järgmisi tähtsaid momente: Venemaa asus kapitalismi arengu teele hiljem kui teised enamarenenud Lääne-Euroopa riigid, kuid jõudis imperialismi üheaegselt teiste riikidega. Pärissorjuse kaotamine 1861.a. ja 60-ndate aastate reformid soodustasid kapitalismi suhteliselt kiiret arenemist. Juba XX saj. algul kujutas Venemaa endast kiire arenemise võimalustega, keskmise arenemise tasemega tööstuslikku riiki. Seevastu kapitalistlik põllumajandus arenes palju aeglasmalt, tuues talupoegadele palju kannatusi ja piinu. Selle peapõhjuseks oli asjaolu, et 1861.a. reform suunas põllumajandust kapitalismi preisi arenemisteed mööda. Selle perioodi lõpul kujunesid jooned, mis iseloomustasid üleiminekut imperialismile: tööstuse kontsentratsioon, esimeste monopolide tekkimine, finantskapitali tekke algus, Venemaa osavõtt imperialistlike riikide vahelisest võitlusest maailma ümberjagamise eest.

Venemaa reformijärgse majanduse tähtsamaks iseärasuseks oli kapitalismi suhteliselt kiire arenemise läbipõimimine feodaalse korra iganditega. Need feodaalse majandussüsteemi igandid olidki peapõhjuseks, mispärast Venemaa jäi enamarenenud kapitalistlike maadega võrreldes tehnilis-majanduslikult mahajäänud maaks, mispärast töörahva olukord kuni Oktoobrirevolutsioonini oli väljakannatamatult raske, töörahva ekspluateerimine võttis barbaarse kuju.

Vene kodanlus oli poliitiliselt nõrk, tsarismist majanduslikult sõltuv ega pidanud võitlust feodaalsete igandite täieliku hävitamise eest. Revolutsioonilise liikumise peajõuks võis ja sai olla vene tööliklass, kes sidus võitluse feodaalkorra igandite vastu võitlusega kapitalismi vastu.

Tööliklassi tekkimine ja arenemine oli käsitletava perioodi kapitalismi arengu tähtsaimaks tulemuseks.

2. Imperialismi perioodi kohta tuleb eriti silmas pida Venemaa majandusliku arengu järgmisi põhiküsimusi: tööstuse, kaubanduse ja panganduse monopoliseerimise protsessi kiirenemine ja tugevnemine majanduskriisi aastail (1900 - 1903), eriti tööstusliku tõusu perioodil (1910 - 1913); Venemaa imperialismi iseärasused, mis olid Venemaa tehnilis-majandusliku mahajäämuse peamiseks põhjuseks, andsid kapitalismi vastuoludele suurima teravuse, aitasid tohutult kaasa majanduslike ja poliitiliste eelduste küpsemisele revolutsiooniliseks üleminekuks kapitalismilt sotsialismile. Edasi, riiklik-monopolistliku kapitalismi tendentsi kujunemine Esimese maailmasõja eelõhtul, mis sai edasise arenemise osaliseks sõja-aastail. Põllumajanduse edasine kodanlik ümberkujundamine (Stolõpini agraarreform), mille tulemusena Venemaa tegi teise sammu kapitalistlikuks riigiks muutumise teel, kuid jättes agrar-küsimuse lahendamata ja halvendades veelgi talurahva olukorda, teravdas seega veelgi klassivastuolusid külas. Imperialismiajastu majanduse ajaloo õppimisel tuleb pöörata vajalikku tähelepanu kahe kodanlik-demokraatliku revolutsiooni sotsiaal-majanduslikele tingimustele ja tagajärgedele, samuti Vene-Jaapani sõja ja Esimese maailmasõja mõjule Venemaa majandusele. Tähelepanu objektiks olgu veel Ajutise Valitsuse rahvavaenulik sotsiaal-majanduslik poliitika ja bolševike majanduse programm, mis oli välja töötatud kodanlik-demokraatlikult revolutsioonilt sotsialistlikule revolutsioonile ülemineku perioodil ja mis näitas tööliklassile väljapääsu sellest majanduslikust ummikust, kuhu Ajutine Valitsus oli Venemaa tõuganud.

3. NSV Liidu majanduse areng kommunistliku korra ajastul

NSV Liidu rahvamajanduse ajaloo läbitöötamisel lähtutagu gigantsete revolutsiooniliste ümberkujunduste analüüsist seoses Suure Oktoobrirevolutsiooni läbiviimisega.

Kursuse selle osa õppimisel peetagu silmas järgmisi tähtsaid momente.

1. Oktoobrirevolutsiooni ja kommunistliku formatsiooni põhiline erinevus kõigist eelnenud revolutsioonidest ja sotsiaal-majanduslikest formatsioonidest ning sotsialistliku majanduse üleolek kapitalistlikust majandusest.

2. Kommunistliku Partei ja Nõukogude riigi juhtiv osa sotsialismi täieliku ja lõpliku võidu saavutamisel ja kommunismi ehitamisel.

3. Sotsialismi ja kommunismi plaanipärane ehitamine vastavalt rahvamajanduse arendamise plaanidele, mis rajanevad ja rajanevad sotsialismi ehitamise leninlikul plaanil, Kommunistliku Partei programmidel ja poliitikal.

4. Sotsialismi ehitamise kaks põhetappi: esimesel etapil oli sotsialistlik ühiskond põhiliselt üles ehitatud, teisel etapil oli üles ehitatud arenenud sotsialistlik ühiskond. Nõukogude rahva revolutsioonilise, ümberkujundava ja loova tegevuse tulemuseks oli sotsialismi täielik ja lõplik võit meie maal.

5. Majandusliku olukorra tundmaõppimisel Suure Isamaasõja perioodil tuleb erilist tähelepanu osutada sõjamajanduse loomisele ja arendamisele ning nõukogude rahva kangelaslikkuse ülesnäitamisele ka tööriindel, mis koos sõjarindega moodustas ühtse terviku. On vaja aru saada, et NSV Liit võitis oma vaenlasi mitte ainult sõjaliselt ja poliitiliselt, vaid ka majanduslikult.

6. Nõukogude maa asumine kommunistliku ühiskonna laiahaardelisele ehitamisele, mille majanduslikuks põhiülesandeks on kommunismi materiaalne-tehniline baasi loomine.

7. Maailma esimese sotsialistliku riigi rahvamajanduse arenemise ajalooliste saavutuste, majandusliku võimsuse kasvu otsustav tähtsus inimühiskonna arenemisel rahu, progressi ja sotsialismi suunas.

Jälgides hoolikalt meie rahvamajanduse arenemise käiku, etappe ja edusamme, hinnates väarikalt majandusalaste saavutuste tähtsust ja mõju ühiskonna elu teistele külgedele ning aladele, tuleks ühtlasi ka näha ja õigesti hinnata neid teatud raskusi, vastuolusid ja puudusi, mis esinesid rahvamajanduse arenemise teel ja selle juhtimises. Need raskused ja puudused ületati ja kõrvaldati, ületatakse ja kõrvaldatakse ka tulevikus.

NSV Liidu majandusliku arenemise tundmaõppimisel on vaja mõista neid sotsialismi ülesehitamise üldisi seaduspärasusi, mis on rakendatavad kõikides sotsialismi ehitamisele asuvates maades. Erilist rõhku pandagu kaasaegsele perioodile, s.t. kommunismi laiahaardelise ehitamise perioodile, kus NSV Liit asus esimesena maailma ajaloo edukalt elluviima kommunismi ülesehitamise kolme põhilist ülesannet: kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomine, kommunistlike suhete kujundamine ja uue inimese kasvatamine. Seoses sellega tuleb hoolega läbi töötada NLKP XXII ja XXIII kongressi materjalid, rahvamajanduse arendamise seitseaastaku (1959-1965) ja käesoleva viisaastaku (1966-1970) plaanid, mis kujutavad endast tähtsat sammu kommunismi materiaalse baasi loomise teel. Läbitöötamisele kuuluvad veel Kommunistliku Partei Keskkomitee pleenumite ja riigi võimuorganite vastavad otsused, mis puudutavad rahvamajanduse organiseerimise, planeerimise ja juhtimise parandamisega seosesolevaid küsimusi, samuti Statistika Keskseltsi vastavad materjalid.

Peetagu silmas Nõukogude Liidu peamist osa rahvusvaheliste revolutsiooniliste jõudude seas, kes määravad ära inimkonna ajaloo arenemise peamise sisu, suuna ja iseärasused.

IV. SOTSIALISTLIKE VÄLISRIIKIDE MAJANDUSLIK ARENG

Kursuse selle osa omandamisel tuleb eelkõige endale selgeks teha järgmised põhiküsimused: Millised olid uute sotsialistlike riikide tekkimise ajaloolised eeldused? Milline on sotsialismi maailmasüsteemi sotsiaal-majanduslik ja poliitiline olemus? Milles seisneb sotsialismi maailmasüsteemi osatähtsus ülemaailmsele revolutsioonilisele protsessile, inimühiskonna arengule? Millised on sotsialistliku maailmasüsteemi eelised, mis avalduvad eriti ilmekalt sotsialismimaade majanduslikus koostöös? Millistel alustel rajanevad sotsialismimaade vahelised suhted ja kuidas need erinevad kapitalistlike maade vahelistest suhetest? Missugused on eri maade kapitalismilt sotsialismile ülemineku ühised sea-

duspärasused ja vormide erinevus? Käesoleva teema põhjalik läbitöötamine nõuab rõhu asetamist sotsialistliku majanduse maailmasüsteemi, eelkõige Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu (VMAN) liikmesriikide majandusalasest koostöö tekkimise ja arenemise küsimustele. Ühtlasi selgitatakse sotsialistlike maade majandusalasest koostöö arenemise põhietape ja vorme, rahvusvahelise sotsialistliku tööjaotuse tõhusaid tulemusi, selle arengu perspektiive ja teatavaid ajutist laadi kasvuraskusi.

Üksikute sotsialismimaade rahvamajanduse ajaloo õppimisel tuleb juhendada alljärgnevatest näpunäidetest: enamik sotsialistlikest riikidest on oma arengus läbinud kaks põhietappi - rahvademokraatlike ümberkujunduste ja sotsialismi aluste ülesehitamise etappi. Sotsialismimaade majandust tervikuna kui ka üksikult iseloomustab viimasel 10 aastal üldine, kiire majanduslik tõus, suured ajaloolised edusammud majanduslikus võistluses kapitalismiga (tuleb esile tuua konkreetset üldistavad näitajad rahvamajanduse tähtsamate harude, tööviljakuse, rahvusliku tulu kasvutempo kohta, nihete kohta majanduse struktuuris jne.). Paljud sotsialismimaad on astunud uude perioodi, arenenud sotsialistliku ühiskonna ehitamise perioodi, mille peamiseks ülesandeks on sotsialismi materiaal-tehnilise baasi loomine ja kindlustamine. Selle loomine toimub teaduslik-tehnilise progressi saavutuste laialdase rakendamise, tootlike jõudude kiire kasvu, rahvamajanduse struktuuri edasise täiustamise, tootmise intensiivistamise ja tööviljakuse tõstmise alusel, mis viivad kogu ühiskondliku tootmise efektiivsuse tõstmisele. Ühiskondliku tootmise efektiivsuse tõstmine on teoksil olevate perspektiivplaanide tähtsaim probleem, mille edukas lahendamine nõuab paratamatult rahvusvahelise sotsialistliku tööjaotuse edasist süvendamist ja täiustamist. Sotsialistliku sõprusühenduse maades aina tugevneb majandusliku arenemise ühtlustamise tendents, milles avaldub proletaarse internatsionalismi põhimõtete praktiline elluviimine, mis aga ei tähenda tootmise eritingimustest tulenevate iseärasuste ja erinevuste kaotamist. Sotsialismi üldised seaduspärasused avalduvad spetsiifi-

listes rahvuslikes vormides, peegeldades antud maa ajaloolisi, majanduslikke ja muid tingimusi. Õppides tundma sotsialismimaid Aasias ja Ameerikas, tuleb silmas pidada neid imperialismi poolt esilekutsutud erakordselt raskeid tingimusi, milles tänapäeval ehitavad sotsialismi Vietnami Demokraatlik Vabariik, Korea Rahvademokraatlik Vabariik ja Kuuba Vabariik. Imperialismi vaenulik ja agressiivne tegevus sotsialismi ja rahu suhtes näitavad, et sotsialismimaade võitlus imperialismi vastu on mitte ainult majanduslik ja ideelis-poliitiline, vaid ka võitlus sotsialismisüsteemi kaitsevõimsuse lakkamatu tugevdamise eest sotsialismi ja rahu kaitsmise nimel. Jälgides Hiina Rahvavabariigi majanduslikku arengut tuleb eritleda kahte perioodi: 1949. kuni 1958. aastani kulges areng NSV Liidu abiga seaduspäraselt edukalt, tõusvas suunas. 1958. a. alates aga tekkis murrang majanduse arengus tagasimineku, languse, korratuse poole seoses Hiina Kommunistliku Partei juhtkonna poolt võetud antileninliku ja Nõukogude-vastase, rahvavaenuliku ^Všovinistliku kursiga.

Sotsialistlike maade majandusajaloo käsitlemise üks metodoloogilistest printsiipidest on tunnustada sotsialismimaade tööliklassi, kommunistlike parteide ja sotsialistlike riikide ühtsust otsustavate teguritena sotsialismi ja kommunismi ülesehitamisel ning sotsialismi maailmasüsteemi positsioonide kindlustamisel, samuti Nõukogude Liidu Kommunistlikku Parteid juhtiva jõuna sotsialismi süsteemis.

Kursuse selle osa õppimise põhiallikateks on kommunistlike ja töölisparteide rahvusvaheliste nõupidamiste materjalid, vennasmaade kommunistlike parteide kongresside materjalid ja statistilised materjalid, mis valgustavad rahvamajandusplaanide täitmise tulemusi.

Arvestades rahvamajanduse ajaloo kursuse mahukust ja probleemide rohkust, on kaugüliõpilastel soovitatav läbitöötavat materjali konspekteerida. Seejuures konspekteeritagu alles vastava teose teistkordsel lugemisel, kui loetav materjal nii peatükkidena kui ka tervikuna on analüüsitud, lahti mõtestatud ja süstematiseeritud.

NSV Liidu ja välisriikide majandusajaloo
kursuse õppimisel

V.I. Lenin, Karl Marx, Teosed, 21.kd., ERK, Tallinn, 1953, lhk. 27-72.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, ERK, Tallinn, 1965.

Viiskümmend aastat Suurest Sotsialistlikust Oktoobri-revolutsioonist, NLKP Keskkomitee teesid, M., 1967.

Kommunistlike ja töölisparteide rahvusvaheliste nõupidamiste materjalid.

I o s a

"Välisriikide rahvamajanduse ajaloo" õppimisel

K. Marx, Kapital, 1. kd., ERK, Tallinn, 1953, 24.ptk., lk. 623-660.

V.I.Lenin, Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium, Teosed, 22. kd.

B. Veimer, Välisriikide majandusajalugu I, Tallinn, 1966.

B. Veimer, Välisriikide majandusajalugu II, Tallinn, 1969.

Экономическая история капиталистических стран (курс лекций), под ред. Ю.К.Авдекова и Ф.Я.Поляновского, Соцэкгиз, М., 1962.

Экономическая история, под ред. проф. П.С.Бычкова, доц. П.А. Кашутина и доц. А.А.Успенского, М., 1967.

Экономическая истории капиталистических стран, под ред. проф. П.В. Кривия, И.С. Дзюбко, В.Т.Чутулова, Изд. "Высшая школа", М., 1966.

"Sotsialistlike maade rahvamajanduse ajaloo" õppimisel

V.I.Lenin, Kapitalismi arenemine Venemaal, Teosed, 3.kd.
NLKP XXII kongressi materjalid, Tallinn, 1963.

NLKP XXIII kongressi materjalid, Tallinn, 1967.

NSV Liidu rahvamajanduse ajalugu (1917 - 1959), prof.
A.P. Pogrebinski, Tallinn, 1962.

B. Gorbutšev, Sotsialistlik maailmasüsteem, "Eesti
Raamat", Tallinn, 1968.

И.И. Иванов, Международные экономические отношения но-
вого типа, изд. "Экономика", М., 1968.

P.I. Ljaštšenko, NSV Liidu rahvamajanduse ajalugu,
1. kd., Tallinn, 1957.

P.I. Ljaštšenko, NSV Liidu rahvamajanduse ajalugu,
2. kd., Tallinn, 1961.

А.А. Успенский, Экономическое развитие зарубежных со-
циалистических стран, ч. I, Страны Европы (изд. второе) М.,
1967.

Экономическая история СССР, под ред. проф. И.С. Голубни-
чего, А.П. Погребинского, И.Н. Шемякина, Соцэкгиз, 1963.

Экономика Европейских стран - членов СЭВ, изд. "Наука",
М., 1968.

Kontrolltöö koostamisest

Kaugüliõpilastel tuleb esitada kontrolltöö. Töö tuleb koostada iseseisvalt ning peab sisaldama valitud teema põhiküsimuste käsitlemist läbitöötatud kirjanduse baasil. Kontrolltöös tuleb valgustada küsimusi parteilisest aspektist, paljastada antimarksistlikke teooriaid, vaateid ja seisukohti. Kontrolltöö ei tohi sisaldada väheütlevaid fraase või mõtte korduvat esitamist. Kategooriliselt on keelatud mõne raamatu teksti mehaaniline mahakirjutamine või väljakirjutuste ja tsitaatide kommenteerimine. Üksikute tsitaatide toomine töös on vajalik, kuid need pandagu jutumärkidesse ja varustatagu täpsete viidetega: kasutatud teose autor, pealkiri, ilmumiskoht ja -aasta ning lehekülje number. Viide peab olema antud nii täpselt, et lugeja võiks kiiresti kontrollida tsitaadi õigsust. Töö kirjutada puhtalt ja loetavalt. Nõutav ulatus 15 masinakirja lehekülge.

Töö olgu korrektne ka keeleliselt. Grammatilised vead ja lohakas ning konarlik stiil võivad põhjustada töö mittearvestamist.

Kontrolltöö teemad

1. Pärisorjusliku majanduse lagunemine ja kapitalistlike suhete kujunemine Eestis XVIII saj. lõpul ja XIX saj. esimesel poolel.

Kirjandus

V.I. Lenin, Teosed, 13.kd., Tallinn, 1953, lk.193-381.

V.I. Lenin, Teosed, 15.kd., Tallinn, 1953, lk.136-158.

J. Kahk, Talurahvarahutused Eestis, Mahtra sõda, ERK, Tallinn, 1958, lk. 23-91.

Eesti NSV ajalugu (kõige vanemast ajast tänapäevani), 2.trükk, toimetanud G.Naan, Tallinn, 1957, III ptk., lk. 166-176.

P.I. Ljaštšenko, NSV Liidu rahvamajanduse ajalugu, I kd., Tallinn, 1957, XIX, XX, XXII, XXIII, XXVI, XXVII ptk.

Экономическая история СССР, под ред. проф. И.С. Голубничего, А.П. Погребинского, И.Н. Шемякина, Соцэкгиз, М., 1963, гл. Уш, IX § I, X.

2. Riiklik-monopolistlik kapitalism Venemaal (1910 - 1917)

Kirjandus

V.I. Lenin, Teosed, 25.kd., lk. 301-340.

P.I.Ljaštšenko, NSV Liidu rahvamajanduse ajalugu, II kd., Tallinn, 1961, XIII, XXII ptk. § 1 ja XXIII ptk.

А.П. Погребинский, Государственно-монополистический капитализм в России, Соцэкгиз, М., 1959.

Экономическая история СССР, под ред. проф. И.С.Голубничего, А.П. Погребинского, И.Н. Шемякина, Соцэкгиз, М., 1963, гл. XV § 3-5, XVI § 3.

3. Kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomine on Kommunistliku Partei ja nõukogude rahva tähtsaim ülesanne

Kirjandus

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, ERK, Tallinn, 1965.

NLKP XXIII kongressi direktiivid NSV Liidu rahvamajanduse arendamise viie aasta plaani kohta, "Eesti Raamat", Tallinn, 1966.

L.I. Brežnev, Kõne NLKP XXII kongressil, ERK, Tallinn, 1961.

L.I. Brežnev, NLKP XXIII kongressi ja NLKP Keskkomitee pleenumite põllumajandusalaste otsuste täitmise käigust, "Eesti Raamat", Tallinn, 1968.

L.I. Brežnev, NLKP Keskkomitee aruanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXIII kongressile, "Eesti Raamat", Tallinn, 1966.

A.N. Kossõgin, Kõne NLKP XXII kongressil, ERK, Tallinn, 1961.

A.N. Kossõgin, NLKP XXIII kongressi direktiivid NSV Liidu rahvamajanduse arendamise viie aasta (1966-1970) plaani kohta, "Eesti Raamat", Tallinn, 1966.

А.Н. Косыгин, Об улучшении управления промышленности, совершенствования планирования и усилении экономического стимулирования пром.производства, доклад на Пленуме ЦК КПСС, М., 1965.

Statistilised andmed 8.viisaastaku aastaplaanide täitmise kohta, avaldatud ajakirjanduses.

Koostajad dots. B. Veimer
v.õpetaja A. Jasman

Heaks kiidetud kateedri
koosolekul 8.okt.1969.a.

